

MOZGA EVELIN külön veszi sorba a magánhangzó előtt, szóeleji helyzetben előforduló, a mássalhangzót, valamint a magánhangzót követő *h* betűjeleket, és mérlegeli, hogy hangérték nélküli írássajátosságról van-e szó, vagy ha nem, akkor az adott grafémának milyen hangértéke lehet.

A névközösség fogalmát járja körül RESZEGI KATALIN (165–176). A nevek mentális leképeződéséből kiindulva ír a személynévi és helynévi névközösségek fogalmáról, majd az utóbbi vonatkozásában sorra veszi a szakirodalomban felmerülő különféle értelmezéseket. Kitér az aktív és passzív névismertetre, névhasználatra, a település vagy régió méretének szerepére, a többnyelvű települések esetére, a régebbi korok névközösségeire, a mentális térképezésre, a névjárásokra és a hálózatmodellre mint lehetséges megközelítésmódra.

DITRÓI ÉSZTER a statisztikai módszerek alkalmazásában rejlő lehetőségekről értekezik a helynévrendszerek vizsgálata kapcsán (177–197). Írása elején felvázolja a statisztika névtani alkalmazásának történetét, és röviden összefoglalja, hogy a mennyiségi analízisnek milyen előnyei vannak. A statisztikai módszert Vas megye helyneveinek elemzésén keresztül mutatja be, az egyes jelenségek elterjedtségének fokát színekkel jelezve a megye térképén. A szerző szerint a felhasznált módszer nagyban hozzájárulhatna a névjárások létének bizonyításához és határaiak megállapításához egy, a magyar nyelvterületre kiterjedő elemzés során.

A Helynévtörténeti Tanulmányok 11. kötetében – mint látható – sokféle tanulmányt olvashatunk, amelyek nemcsak egy-egy problémakört tárnak föl konkrét példák alapján, esettanulmány jelleggel, hanem a helynévkutatás és a névtudomány elméleti és módszertani érdeklődését is tükrözik.

IMREH RÉKA

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

Onoma 47. (2012)

Szerkesztők: ANTTI LEINO – KATHARINA LEIBRING – ANDREAS TEUTSCH.
Editions Peeters, Leuven. 379 oldal

1. Az ICOS (International Council of Onomastic Sciences) Onoma című folyóiratának a 47., tematikus száma a név és jog interdiszciplináris kérdéseivel foglalkozik. Az első 15 tanulmányban a jelenlegi törvényi helyzetet, valamint az azok létrejöttéhez vezető utat ismertetik olyan európai országokból, ahol létezik névügyi jogalkotás: 5 összehasonlító munka az északi régióval (Norvégia, Svédország, Izland, Finnország, Dánia), 3 a magyar viszonylatokkal, 1-1 pedig Franciaország, Ausztria és Lengyelország névjogi helyzetével foglalkozik, különböző nézőpontokat adva a diskurzusnak. A tanulmányok többsége (12) a személynévadás jelenlegi szabályozásával foglalkozik, de diakrón szempontok és a márkanévek kérdése is megjelenik a kötetben. A tematikus szekciót két egyéb tanulmány követi, melyek szerzői új gyakorlati és elméleti megközelítéseket javasolnak egyes névtani kérdések kapcsán. A továbbiakban a tanulmányokat nem előfordulásuk sorrendjében, hanem tematikus csoportonként ismertetem.

KATHARINA LEIBRING és ANDREAS TEUTSCH az előszóban kiemelik, hogy a nevek kulturális identitásjelölők, és e szerepük betöltésében a jognak is fontos szerepe van (7–12). A legrégebben a személyneveket szabályozzák; azóta, mióta az adózás miatt fontos lett az emberek megkülönböztetése; napjainkban pedig ugyanígy fontos a márkanevek regisztrációja a cégek piaci védelme miatt, a helynevek rögzítése, vagy akár az állatnevek szabályozása is.

2. A kötetet a három magyar névjogi tanulmány nyitja. Az első írás, RAÁTZ JUDIT munkája (13–34) összegzi a magyar keresztnévadás történetét, a különböző korokban uralkodó névadási szokásokat. Ilyen például a kereszténység hatása, a romantika idején megjelenő új nevek, vagy az új névadási szempontok a rendszerváltás után. A szerző emellett ismerteti a magyar névadás szabályozását a kezdetektől napjainkig, kiemelve a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének mai szerepét, valamint a kisebbségi névadásra vonatkozó szabályokat.

A magyarországi családnevek megváltoztatásának történetéről és szabályozásáról szóló tanulmány FARKAS TAMÁS munkája (35–56). A szerző különös tekintettel van arra, hogy milyen társadalmi és állami tényezők befolyásolták a szabályozást két évszázad alatt. A tanulmány második felében a nem engedélyezett változtatásokat tekinti át (pl. nem magyar hangzású családnevekre, történelmi személyek nevére, túl gyakori nevekre való változtatás).

FERCSIK ERZSÉBET tanulmánya (57–80) a magyar házassági nevek törvényi szabályozásáról szól a 19. századtól kezdődően, négy részben. A nők házassági nevének leggyakoribb formája a sok problémát jelentő 'férj neve + -né képzős' alak (pl. *Kiss Jánosné*), mely a hivatalos formának is minősült. A különböző variációk gyakoriságát olyan változók mentén figyelhetjük meg, mint a nők társadalmi helyzetének megváltozása, az iskolázottság vagy a lakóhely.

3. Ezt követően az északi országok névjogi szabályozásába nyerhetünk bepillantást. IVAR UTNE a 2003-as norvég névtörvényt ismerteti; fő szempontja, hogy a különböző névadási szokásokkal rendelkező bevándorlók hogyan tudják érvényesíteni a saját hagyományait Norvégiában (81–100). UTNE kiemelten foglalkozik a muszlimokkal és tamilokkal, de a cirill és arab írásmódú nevek, valamint egyéb afrikai, amerikai, ázsiai és európai kulturális különbségek is szóba kerülnek. A törvény általában megengedő a különböző kultúrák hagyományaival, kivéve a védett családneveket, a nevek sorrendjét és az egytagú neveket; ezek esetében a bevándorlóknak alkalmazkodniuk kell a norvég névadási szokásokhoz.

LINNEA GUSTAFSSON tanulmánya a férfi, női és uniszex keresztnemek megítélésével, valamint a változó ideológiai háttér nyelvi vetületeivel foglalkozik a svéd névtörvény bemutatásával (101–117). Habár a törvény és a szakértők egyre megengedőbbek, a közvélemény továbbra is konzervatív a nemi semlegességet kifejező nevekkel kapcsolatban, így csak lassan következnek be változások.

2000 júliusától a svéd hagyományőrzésről szóló törvényben helyet kapott a „megfelelő helynév gyakorlata”, melynek pontjairól, gyakorlatáról és megítéléséről szól STAFFAN NYSTRÖM tanulmánya (119–136). A törvénytől fontos szerepet kap a hagyományőrzés a helynevek megváltoztatásának esetében, a helyesírás, valamint az, hogy a nagyobb kisebbségek (finn, számi, meänkieli) nyelvén is fel legyenek tüntetve a helynevek.

SOFIA KOTILAINEN a finn névadási szokásokat mutatja be a 18. századtól a 20. század közepéig, két szakaszra tagolva: a szabályozás előtt és a névadást befolyásoló törvények után (137–161). A bemutatás alapja egy kisebb finn közösség, melyben a modern és a hagyományos kultúra egyszerre van jelen. A szerző mind a keresztnévek, mind a családnevek örökölhetőségéről szót ejt, valamint kitér a házassági nevekre és a társadalmi nemek névadásra való hatására is.

Az izlandi névadásról, a középső névről, az apai vagy anyai névről, valamint az ezeket szabályozó, folyamatosan változó törvényekről és azok hatásairól ír GUÐRÚN KVARAN (163–179). Számos megoldandó problémát sorol fel: ilyen az idegen írásmódú nevek által okozott zavar a kiejtésben; a középső nevek engedélyezése vagy a végződések helyesírásának kérdése. A családnév helyett ma már nemcsak az apai vagy az anyai név, hanem a valódi családnevek használata is megengedett; ennek vegyes a fogadtatása az izlandiak körében.

KENDRA WILLSON Dániára és Svédországra kiterjedő tanulmánya a családnevek törvényi szabályozásának történetét, stratégiáit és hatásait mutatja be (299–326). Az északi országokban az apai nevek nem öröklődő használata (-son, -sen képzős alakok) volt a gyakorlat, de ez az egyének megkülönböztethetőségét nagy mértékben megnehezítette. A legtöbb északi ország ezért iktatta törvénybe az öröklődő nevek, azaz családnevek használatát a 20. században.

4. Az egyéb országok névjogi szabályozását bemutató tanulmányok sorát PIERRE-HENRI BILLY írása nyitja (181–201). Franciaországban a családnév öröklésének módjáról 2002 márciusában bevezetett új törvény értelmében a gyermek megkaphatja az apa, az anya vagy akár mindkettőjük családnevét is. A törvény a szülőknek csak egy kisebbségét érinti, de sok problémát vet fel jogi, pszichológiai, származási és névtani szempontból is.

Ausztriában a névadásról szóló törvénykezés kezdetét Mária Terézia és II. József uralkodásától számítjuk. A törvények a névadásra, névviselésre, névváltoztatásra és helyesírására vonatkoztak, különböző etnikumokra kiterjedően. Ezeket vizsgálja cikkében AXEL LINSBERGER, rávilágítva a mai névviselési tendenciákra is (203–222). A tanulmány végén röviden a zsidók, a nők és a házasságon kívül született gyermekek családnevére vonatkozó törvényeket is ismerteti.

JUSTYNA B. WALKOWIAK a lengyel családnevek nőnemű változatát érintő szabályozásnak a világháborúk előtti és utáni változásáról ír (223–246). A második világháború után egyrészt a női végződések (-owa, -ina, -anka stb.) nyelvészeti szempontokra hivatkozva betiltották. A melléknévszerű, hímnemű, -y, -i végződésű családneveket ezzel szemben a második világháborútól kezdve már nők is viselhetik.

MARCIENNE MARTIN francia nyelvű tanulmánya egy, a szakirodalomban kevésbé tárgyalt személynév-fajta, az internetes nicknevek kérdéseivel foglalkozik (281–298). A szerző legfőbb célja, hogy konkrét példákon keresztül bemutassa ezek természetét, felvetve a kérdést, hogy az önkifejezés ezen eszközeit mennyire lehet és szükséges szabályozni.

5. Két írás a márkanevek jogi szabályozásával foglalkozik. IRINA KRYUKOVA az ezeket érintő orosz joggyakorlatban felmerülő két problémára világít rá (247–261). Az első, hogy az egymáshoz hasonló márkanevek, cégnevek milyen gazdasági konfliktushoz vezethetnek. A második esetben néhány példát hoz fel, amelyekben társadalom-politikai

problémát okozhat az olyan nevek vagy névrészek tiltása, melyek társadalmi vagy faji konfliktushoz vezetnek.

Az ezt követő cikk is az oroszországi márkanevekkel, cégnevekkel foglalkozik. TATIANA SOKOLOVA az elméleti és gyakorlati jogi problémákat emeli ki írásában (263–279). A cég- és márkanevek újabb keletűnek számítanak Oroszországban, így sok probléma merülhet fel velük kapcsolatban. Ilyen például az egymásra hasonlító cégnevek, az írásmód, átírás vagy az egyediség kérdése.

6. A név és jog tematikához szorosan nem kapcsolódó első tanulmány DENIS HUSCHKA és GERT G. WAGNER munkája (329–365). A szerzők statisztikai szempontból vizsgálják a keresztnévek gyakorisági megoszlását Németországban, az adatbázisok elemzése után különböző mintázatokat mutatva be egy reprezentatív mintán.

A kötet utolsó cikke a magyar helynevek és a helynévkutatás kognitív megközelítéséről szól (367–379). RESZEGI KATALIN munkájában a kognitív szempontú grammatikai kategorizáció, a prototípuselven működő helynévadás (pl. *-hegy* utótagú helységnevek), a metonimikus helynévadás, a mentális térkép és a helynevek kapcsolata, valamint a funkcionális tipológia is helyet kap.

BALLA NÓRA

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Rivista Italiana di Onomastica 21. (2015)

Főszerkesztő: ENZO CAFFARELLI. Società Editrice Romana – ItaliAteneo, Róma. 1008 lap (1. 482 lap, 2. 526 lap)

A RIO. 2015. évi két kötetének ezúttal több mint ezer oldalnyi tartalmát a megszokott módon: a főbb rovatok szerint ismertetjük az alábbiakban.

1. Tanulmányok, vitacikkek és kisebb közlemények. Az összesen 24 tanulmány mindegyike olasz témákkal foglalkozik, és kettő kivételével a szerzők is olaszok.

A személynevekről a következő tanulmányok értekeznek: Y. GOMEZ GANE a *Tizio, Caio, Sempronio* (kb. mint a magyarban az *x, y, z*) névhármas etimológiájának a feltárása mellett hasonló funkciójú egyéb sorozatok eredetét is felderíti (129–149). A. GALKOWSKI II. (Szent) János Pál pápa személyének világi, társadalmi, vallási megnevezéseit elemzi (152–162). P. D'ACHILLE az operák szereplőinek nevével foglalkozik (172–185), L. TERRUSI pedig az alteregó (Doppelgänger) jellegű nevekről értekezik (186–198). G. RUFFINO a helynévi eredetű ragadványnevek és a belső elvándorlás összefüggéseiről ír szicíliai névanyag kapcsán (499–506). A. ROSSEBASTIANO a piemonti hatást vizsgálja a firenzei keresztnévadás alakulásában az egységes Olaszország megteremtése utáni időszakban (507–528). E. CAFFARELLI egy nápolyi árvaház 1830–1860 közötti névadási gyakorlatát mutatja be (529–590), M. MAXIA pedig a helynevekből alakult középkori szárd családnevekről ír, melyek 40 oldalas névlistáját is csatolta tanulmányához (661–728).